

čena dalmatinskemu solncu, dalmatinskemu morju in milemu rojstnemu gnezdu Cavtatu: »na more, gdje se v nestalnom modrom talasu ogledava moja mila, bijela varoš, moj rodjeni Cavtat«. Tako konča svojo knjigo. Posvečena je knjiga ljubezni do svojega naroda, ljubezni do vseh blagih duš, katere je srečal v Ameriki, Franciji, Angliji, Turčiji, Srbiji in Avstriji. Posvečena je knjiga z ljubeznijo do svoje strastno do smrti ljubljene umetnosti. V San Francisco ob Tihem Oceanu si jo je izbral za nevesto, prevozil Ameriko in Atlantski Ocean, da se je ž njo zaročil v Parizu pri Cabanelu. Ob tej priliki uživa skoro ekstatično veselje in blaženost. Za to svojo izvoljenko prenaša z nezlomljeno voljo najnižkotnejša poniževanja, žalitve, prezire, krivice in surovosti. Ravno ta grdobija src je oplemenila njegovo srce, da se otroško veseli vsakega najmanjšega priznanja, da ne pozabi najmanjše usluge, da je postal samo srce, ker je skušal, kaj pomeni v praktičnem življenju človek brez srca. — Razdelil je umetnik knjigo svojega življenja v štiri dele. Prva knjiga od l. 1855 do 1876 obsega spomine detinstva, prvo pot v Ameriko, službo na morju in drugo pot v Ameriko. Druga knjiga od l. 1877 do 1882 obsega njegov razvoj v umetnika v Parizu. Tretja knjiga od l. 1882 do 1892 obsega umetniško delovanje po celi Evropi. Četrta knjiga od leta 1892. dalje obsega ustanovitev družinskega življenja in samostojne službe v Zagrebu in Pragi. Dodatek pa obsega imenik njegovih umetniških del. O njegovih umetniških nazorih in vzorih govori knjiga le mimogrede, ker to ni njen namen in je proti načelom umetnika praktika. — Draga bo knjiga, kakor smo rekli, njegovim učencem, draga njegovi obitelji in prijateljem, zanimiva za umetnike in prijatelje umetnosti, poučna pa naši jugoslovanski mladini in umetniškemu naraščanju, ki bo videl v njej vzor skoro hiperidealnega mladega človeka, ki v nepopisnih življenskih borbah z nezlomljeno voljo hiti in se bori za svoj življenski ideal — za umetnost. Vsaka dijaška knjižnica naj bi imela to knjigo; takih avtobiografij nam je treba.

G. Porenta.

Sejfuddin Huseinagić (Fikret): **Domovina**. Dramska priča u dva čina (tri slike). Izvanredno izdanje Matice Hrvatske. Str. 91. 8°.

To je tuge polna drama iz življenja bosanskih izseljencev v Turčiji.

Ko je zasedla Avstrija Bosno in Hercegovino, se je na tisoče mohamedanskih Srbohrvatov preselilo v Turčijo samo zato, da bi jim ne vladali tujeverci.

»... kad je vjera u opasnosti, pa onda... i žene bi morale ići otkrivene, i eto... kako bi se onda moglo ostati u Bosni?« (Osmanbeg, na str. 18).

Med drugimi se je preselil s svojo rodbino tudi bogat veleposestnik Osmanbeg in se nastanil v nekem mestecu Turčije, z mrzličnim podnebjem, kjer mu je kmalu nato umrla žena in ena hči; en sin je ležal doma težko bolan, druga dva sta pa tudi bolehalo. Po smrti matere in sestre sili najstarejši sin Hakibeg vedno v očeta, naj se vrne v Bosno, v domovino. Osmanbeg pa tega niti slišati noče: »Ma bolan, kome da se vratim?! Zar da mi se dušmani smiju? Zar da idem natrag medju ove munafike (klevetnike)? Zar da se vratim, da mi tuđin — sudi? Ne, sinel! Ja sam se svega toga napunio, ja sam zato i preselio ovamo« (str. 16).

On odda celó svojo poslednjo hčer Hajrijo nekemu tamošnjemu bogatemu, a zelo zločestemu Turku Ševkibegu za ženo. Ker je Hakibeg proti tej ženitvi, se maščuje Ševkibeg na ta način nad njim, da pregovori mestnega pašo, ki pošlje zato Hakibega k vojakom na daljno mejo države. Že čez kaka dva meseca po svatbi se Ševkibeg naveliča Hajrije, pri prvi priliki jo pretepa in spodi iz hiše. Na očetovo prošnjo in povelje paše vračajočega se Hakibega napadejo tik pred mestom podkupljeni tolovaji in ga smrtno ranijo. Vojaki ga prineso domov, kjer kmalu umrje. Pred smrtjo prosi še enkrat očeta:

»Ali, babo, zaklinjem te Bogom, uspomenom moje mile majke, svetom grudom naše domovine: Otidjite što prije odavle! Otidjite našem zavičajul! Pa kazujte, šta se ovdje zbiva, ispričajte, šta se s nama radi. Svakom našem bratu reci, babo, nek ne ide glavom preko svijeta, nek ne seli ni sad i — nikada. Svako čuvaj svoju domovinu.«

(Str. 88.)

Se tisti dan umrje tudi drugi Osmanbegov sin Fehimbeg...

Ženo, eno hčer in dva sina je pokopal Osmanbeg na tujem, z eno hčerjo in le z enim sinom se vrača zdaj nazaj v Bosno, nazaj v domovino.

»Proklet bio, tko je ostavio!«

Drama je prav zanimivo napisana in čital sem jo z veseljem. Dejanja je mnogo, značaji posameznih oseb so fino očitani do konca, kar priča o večjem dramaturgu. Tudi glavna misel — ljubezen do ožje domovine — je lepo provedena čez vso dramo; čimdalje h koncu tem jasnejša in izrazitejša je in tem več prostora ji je odmerjenega v vlogah ne samo glavnih, no i postranskih oseb, n. pr. Mehage, Suljage in Muhadžira; nazadnje izzveni v mogočnem, proroškem vzkriku:

»Proklet bio, tko dom ostavio!«

P. Radlin.

Antun Matasović: **Susreti**. Prvi dio. Piščeva naklada. Sarajevo 1919.

Matasović pripada najmlajši hrvatski pisateljski generaciji, nastopil je prvič pred širšo javnostjo. Kot akademik je sodeloval pri dijaškem listu »Luč« in se razvil v enega najboljših pripovednikov. Sedaj je profesor na trgovski akademiji v Sarajevu.

»Susreti« so nam znani delno izza »Luči« in obsegajo tri povesti (bolje skice): Korna, Kraljičin paž in Chant du printemps. — Ad maiora! motto celi zbirki, je hkrati tudi maksima vsake posamezne povesti in tista čer, ob kateri se razbijejo in razstajajo vsa tri »srečanja«: nje in njega, ki nosijo višje ideale, ideale socialnega dela, krščanske ljubezni in umetnosti ter lepote. Ad maiora nati sumus je glavna tendenca »Susreta« in klic praktičnega krščanstva.

Najboljša je skica Chant du printemps. S psihološko natančnostjo razglablja M. dve umetniški psihi: nje, plesalke, in njega, kiparja Iva, a zlasti nje, ki ji je geslo »Savršenstvo i vječnost«, da žrtvuje za ta svoj cilj tudi svojo umetnost in svoje življenje.

V Chant du printemps kakor tudi v drugih dveh povestih je pač premalo življenja, zavija se vse preveč v abstraktnost. — Korna je institutka, ki z doktrinarnim zanosom razklada svojo socialno ljubezen tako, da imamo občutek, da je Korna zavoljo dolgih poučnih razgovorov in ne nasprotno.

Spisi proizhajajo iz M-ove prve dobe pisateljevanja; kažejo le njegov pisateljski talent, ne pa dovršenega dela, ki bi si ga želeli. Premalo doživimo, preveč slišimo.

Matasović obeta več, nego nam nudi pričujoča zbirka prvencev, katerim bodo sledili še trije deli.

»Susreti« so zelo primerni tudi za sedanji materijalistični čas in ne kažejo samo ad maiora, temveč tudi ad meliora!

A. K—rd—n.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu. 1918. Knjiga 218. Cena K 4.

Dve znameniti študiji je prinesla ta knjiga: 1. O Branku Radičeviću (sp. dr. Tihomir Ostojčić), str. 1—155, 2. o Juriju Matiju Šporerju (spisal dr. Fr. Ilešič), str. 156—222. — Branko Radičević je že nekoliko naš znanec. Letošnji Dom in Svet str. 91 ns. govori o njem. Napisal je v kratki dobi svojega življenja in pesnikovanja (1824—1853) 41 liričnih in 6 epskih pesmi. Vsebina pričujoče razprave je: a) Koliko je vplival na Branka Byron s svojimi pesnitvami, snovno vzetimimi iz iztoka, t. j. Djaur, Abidska nevesta, Gosar (morski ropar) in Oblega Korinta, in b) podrobno se ocenjujeta epski pesnitvi Brankovi Gojko in Hajdukov grob, lirična Djački rastanak (glej Dom in Svet n. m.) ter Put, satira na književne razmere (slična v nekem oziru Prešernovi Novi pisariji). Končno c) obdeluje v rokopisu ostalo nedovršeno pesnitev Ludi Branko (doživljaji srbskega dijaka v avstrijskem velikem mestu, t. j. na Dunaju). Branko je ljubljene srbske mladine še danes. Vsak Slovenec naj bi se seznanil z njim, preden poseti Sremske Karlovce. — Dne 2. maja l. 1848. so dijaki kirurški šole v Ljubljani prosili svoj profesorski zbor, naj bi deloval na to, da se osnuje v Ljubljani vseučilišče; dva dni pozneje so se o tem posvetovali profesorji bogoslovja, filozofije in kir. šole; dne 11. maja je že sestavljena dobro utemeljena peticija za vseučilišče v Ljubljani. Kdo je bil duša vsemu temu gibanju? Tedanji ravnatelj ljubljanske kir. šole Hrvat Jurij Matija Šporer (prim. tudi Polec-Seneković, Vseuč. Zbornik). Popolno biografijo tega slavnega Ilirca nam podaja tukaj dr. Fr. Ilešič (v hrvatskem jeziku), in sicer v štirih poglavjih: I. Šporerov život (1795—1884), II. Šp. liječnički rad, III. Šp. kao beletristički pisac, IV. Općena karakteristika Djure Matije Šporera. Dr. Ilešičeva monografija je aktualna 1. za zgodovino ilirizma, 2. za zgodovino vseučilišča v Ljubljani in 3. za raziskavanje kulturnih razmer v stari Avstriji, zlasti pred l. 1848. Predniki Šporerjevi so bili seveda Nemci; ti so »dali« Hrvatom poleg Šporerja Stroßmajerja, Lisinskega, Veberja-Tkalčevića i. dr.

D.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga XXIII. Urednik Dr. D. Boranić. U Zagrebu, 1918. Cijena 6 Kruna.

Zasluzna publikacija prinaša na 320 straneh mnogovrstnega narodopisnega gradiva raznih panog duševne in materijalne kulture. V prvem delu (Sitni prilozi) se bavi Juraj Božičević z nastavkom priče o vragu. Njegovo tolmačenje ni neverjetno. Slovenec dr. Ilešič podaja novih usporednic z vsebino Prešernove balade »Neiztrohnelo srce« in dve ruski inačici motiva, kako se stvari uničujejo med sabo, kakor ga imamo Slovenci v narodni pesmi: »Prišla je miška iz mišnice«. Ivan Milčetić priobčuje drobno črtico, kako krščujejo Hrvatje v Šopronjski županiji mladega junaka.

V drugem delu podaja Jos. Kotarski iz Lobra 56 pesem, 7 pripovedek, 3 šale, 47 ugank, razna nazaranja in prazne vere ter vrsto prislovic. Žal, da ne omenja pri tem niti slovstva, kjer je morebiti to že priobčeno, niti ne omenja inačic, ki jih morajo imeti taki proizvodi po raznih krajih. V tem pogledu so »Prilike iz stare hrvatske glažolske knjige«, ki jih je nabral R. Strohal, visoko nad njimi; pri vsaki »priliki« nam pové »bileška«, odkodi da je vzeto besedilo. Razen vsebinske vrednosti imajo te prilike tudi interesantno jezikovno plat. — Velike važnosti je Andro Jovičevićev članek »Narodno gospodarstvo u Crnoj Gori«, ker nas seznanja z načinom gospodarjenja naših črnogorskih bratov. Taki članki bi morali biti ilustrovani; pisatelj seveda vé, kako je to ali drugo orodje, ki je opisuje po autopsiji; drugače pa je to pri čitatelju. Posebno zanimiv je odstavek o čebelah; črnogorski čebelarji se poslužujejo nedvomno še prazgodovinskih metod. »Vjerovala« iz Zaostroga v Dalmaciji od Stjepana Banovića so gotovo dobrodošlo gradivo, ki pa ni na višku znanstvene publikacije iz istega razloga, kakor članek Kotarskega. Zgodovinska črtica »Mjesto Boljun u Istri koncem 16. i početkom 17. vijeka«, ki jo je napisal R. Strohal, je vse hvale vredna. — Rubiceve »Narodne pjesme« (50) in Bučarjeve »Narodne pripovjedke« so dobro došlo gradivo, ki ga bo znanstveno šele obdelati. — Andrija Lindarića »Ženitba« na otoku Čresu je preprost a važen opis, dočim priobčuje Ante Liepopili po sodnih zapisnikih iz l. 1666 in 1736—1744 preiskave o »Volkodlakih« ter o prazni veri v dubrovniški okolici. — Juričević »Razgovori« iz Otoka v Slavoniji nam kažejo mično sliko o interesnih krogih hrvaškega kmeta in so za psihologijo velikega pomena. — Mañi prinosi: Kmetstvo (iz Zlatarja), Naizred (iz Bukovice v Dalmaciji in drugod) in koledarska pravila zaključujejo knjigo. Pri poslednjih zopet pogrešamo znanstvene globine, ki nam tolmači odsev vplivajočih kultur. Tako n. pr. pravi kmet v Konavli (Dalmacija): »Ako velo ne izveluje, maro će izvragovat« — to je v bistvu isto, kakor italijanski, bolj obrušeni: »Se gennajo non genniza e febrajo non febriza, marzo genniza, febriza e marziza«. Take vsorednice bi bilo omeniti.

M.—

30. IV. 1671. Spomen spis. Izdao odbor za proslavu Zrinskih i Frankopana u Osijeku. Uredio R. F. Mađer (1919).

Knjižica je lokalnega izvora in pretežno efemernega pomena, nekak tolmač prireditelj ob priliki pravažanja ostankov leta 1671. usmrčenih hrvatskih velmožev, Petra Zrinskega in Fr. Krist. Frankopana. Zgodovinski obris, ki ga je priredil Milutin Mayer, je kratek posnetek iz velike publikacije Matice Hrvat-